

Peter Kovačič Peršin

OBRAT K ČLOVEKU

Reforme papeža Frančiška

Pontifikat papeža Frančiška najbolj zaznamuje dejstvo, da je svojo pozornost preusmeril iz institucije na človeka. Znani teolog osvoboditve Leonardo Boff je v intervjuju za božič 2016 v *Frankfurter Rundschau* na vprašanje, kaj je z reformami Katoliške cerkve, ki jih je napovedal papež Frančišek, odgovoril: »Kolikor ga razumem, središče njegovega zanimanja sploh ni več Cerkev, sploh pa ne več notranje cerkveno dogajanje, temveč preživetje človeštva, prihodnost zemlje. Oboje je v nevarnosti in moramo se vprašati, ali lahko krščanstvo nudi svoj prispevek, da se prebrodi velika kriza, zaradi katere grozi človeštvu uničenje. Verjamem, da zanj obstaja hierarhija težav. Če bo rešena Zemlja, se bodo uredili tudi vsi drugi problemi.« (Boff v Frank 2016) Problemi sodobnega krščanstva in krščanskih cerkva so neodtujljivo povezani s problemi sodobnega sveta. In papež Frančišek, ki je predvsem pastoralno usmerjen, se zaveda, da prva skrb velja človeku, njegovi celoviti uresničitvi, kar zahteva tudi moralno in vrednotno preorientacijo sodobnega življenja. To razume kot osnovo za reševanje ključnih problemov svetovne družbe od socialne segregacije, do svetovnega miru in sonaravnega življenja. Zato je že v svojih prvih nastopih neposredno nagovoril predvsem malega človeka, se zavzel za reševanje begunske krize, odpravo revščine v svetu in za novo gospodarsko paradigmo, ki bi zmanjšala razlike med bogatimi in revnimi državami. Tudi pri reševanju krize Katoliške cerkve postavlja v središče človeka, in ne utrjevanja institucije ali obrambo togega nauka, ki govori mimo stvarnega življenja. Enako ravna pri reformah rimske

kurije, ureditvi cerkvenih financ in premoženja, pri vzpostavljanju moralne drže klera in pri uvajanju bolj življenjske družinske pastorale – vedno v ospredje postavlja konkretnega človeka. Ta preorientacija pomeni radikalni, evangelijski obrat od Tempelja, se pravi od cerkvene institucije, k človeku, ki ga je sicer že nakazoval II. vatikanski koncil, a je bil tisočletni koncept Cerkve, kot svetovne vodilne ustanove, preveč živ, zato je tudi prišlo do blokade nadaljevanja koncilskih reform. Mar ni to izrazito evangelijsko stališče? Jezusa nista zanimala Tempelj in njegova postava, kritiziral je tempeljsko duhovščino, predan pa je bil skrbi za konkretnega človeka. Nič drugače ne ravna papež Frančišek.

Pri velikem delu konservativnega klera (predvsem vodstvenega) in tudi vernikov ta obrat vzbuja negotovost in celo pohujšanje. Njegovi ukrepi rušijo privilegije klera in toge okvire nauka in pastoralne prakse. Toda njegova prioriteta je gotovo socialno vprašanje in tu je še bolj udaren. Zato svetovno politiko moti njegova neposredna kritika zgrešene neoliberalne gospodarske in finančne ureditve. Tako je bilo pričakovano, da bodo temeljni dokumenti njegovega pontifikata izzvali še močnejši odpor kot govori. To pa sta doslej njegova posinodalna apostolska spodbuda *Radost ljubezni* (*Amoris laetitia* – AL, 19. 3. 2016), ki prinaša sodobne poglede na družinsko problematiko in nova načela družinske pastorale, ter ekološka enciklika *Hvaljen bodi Gospod* (*Laudato si'* – LS, 18. 6. 2015), ki zarisuje novo družbeno in gospodarsko vizijo. Okrožnica *Laudato si'* prinaša strnjen socialni nauk papeža, teološko poglobljeno utemeljitev, ostro kritiko sedanjih razmer v svetu in predloge za njeno reševanje.

*

Okrožnico *Laudato si'* je papež izdal pred svetovno klimatsko konferenco Združenih narodov v Parizu leta 2015 in se umešča v njen uvod. Z njo je želel nagovoriti svet, predvsem pa kristjane, naj bi v svojih deželah stopili v prve vrste borcev za novi svetovni red. (Seiterich 2015) Okrožnici je dal ime po hvalnici stvarstva Stvarniku svetega Frančiška Asiškega: Hvaljen bodi moj Gospod. Osnovna misel, ki ga je vodila pri pisanju enciklike, izhaja iz vprašanja, kakšen svet želimo zapustiti potomcem. Zato v ospredje postavlja skrb za prihodnost Zemlje in človeštva. Ob

kritiki sedanje svetovne ureditve kliče k odgovornosti in hkrati bodri, da je človek kljub svoji izkoriščevalski sli sposoben moralne in duhovne prenove, da bo delal dobro. Obrača se k politikom, gospodarstvenikom, znanstvenikom in borcem za človekove pravice, naj si prizadevajo za ohranitev našega skupnega doma, ki je zemlja. Poziva vse svetovne religije in njihove voditelje, da iz svojega duhovnega bogastva prispevajo k dvigu ekološke zavesti in k etičnemu preporodu človeštva. Kot prvi problem izpostavi uničevanje naravnega okolja. Kritizira sedanji kapitalizem, pogoltnost bogatašev in gospodarski ustroj, ki zasleduje le dobiček. To je rak sodobne družbe, ki bo na koncu uničil našo civilizacijo. Zato je potrebna takojšnja preureditev gospodarskega sistema in reševanje ekoloških problemov. Sedanja merkatokracija vprega tehnološki napredek le v službo profita, zato brezobzirno izkorišča naravna bogastva in ljudi, uničuje biotsko raznovrstnost in podnebje, ki je za ohranjanje ekosistema nujno in s tem za prihodnost človeštva. Človek je postavil tehnični um nad naravo, ne čuti je več kot živega zavetja za polnovredno življenje, zato ustvarja izkrivljen potrošniški življenjski slog (Franciscus 2015a, 66–67)¹ in izgublja čut solidarnosti in odgovornosti za sočloveka. Zato papež poudarja, da »resnični ekološki pristop postaja vedno bolj družbeni pristop, ki mora v razprave o okolju vključiti pravičnost, da bomo poslušali tako krik zemlje kot krik revežev« (2015a, 28).² Zavzema se torej za celovito ekologijo, ki ima pred očmi ohranjanje narave in reševanje družbenih problemov. Človek je del narave in zato je njegov obstoj odvisen od naravnega okolja, primerne za življenje. Poseganje v narave zakone in vire mora voditi etična odgovornost. Papež pri tem izhaja iz enega temeljnih načel Pastoralne konstitucije o Cerкви v sedanjem svetu in iz stališč svojih predhodnikov, »da je človek začetnik, središče in cilj vsega gospodarskega in družbenega življenja« (2015a, 69). In pravi:

Človek je gospodar svojih dejanj in presojevalec njihove vrednosti; on sam je začetnik svojega napredka v soglasju z naravo, ki mu jo je zaupal Stvarnik. [...] Delo bi moralo uokvirjati ta mnogovrstni človekov osebni razvoj, kjer so v igri številne življenjske razsežnosti: ustvarjalnost,

1 LS 122.

2 LS 49.

načrtovanje prihodnosti, razvoj sposobnosti, vaja vrednot, komunikacija z drugimi, češčenje. Zato družbena resničnost današnjega sveta, onstran omejenih koristi podjetij in dvomljive gospodarske smotrnosti, zahteva, da bi si še naprej v prvi vrsti prizadevali za to, da bi vsi dobili ali ohranili zaposlitev. (2015a, 69)³

Postavitev človeka v središče bivanja poudarja našo odgovornost za svet in sočloveka. Tako ima skupno dobro v družbeni etiki središčno vlogo in narekuje solidarnost in medgeneracijsko odgovornost (2015a, 84–85).⁴ Zato je treba gospodarski svobodi postaviti meje (2015a, 70).⁵ K tej zahtevi postavlja papež še drugo, ki izhaja iz načela pravičnosti: v zasnovi celostne ekologije je nujno vključiti vrednoto dela (2015a, 67–68).⁶

Papež poziva vse, da se mora za ohranitev našega skupnega doma – zemlje – združiti vse človeštvo in si kot ena družina prizadevati za mir, ki je pogoj za začetek reševanja ekološke in socialne krize sveta (2015a, 32–33).⁷ Medsebojna odvisnost nas obvezuje, da mislimo na svet kot na skupni dom, da sprejmemo skupni načrt za reševanje sodobne krize (2015a, 79).⁸ Ta načrt zahteva spremembo družbenega in gospodarskega ustroja, uveljavitev socialnega čuta, ki bo omogočil vsem ljudem delo in tako zagotovil osebno dostojanstvo, zahteva uvajanje ekološko vzdržne tehnologije in pravično porazdelitev premoženja. Bogataš in revež imata enake pravice. Zdaj pa 20 odstotkov prebivalstva uživa več kot 90 odstotkov vseh naravnih virov. To je kraja revnim in prihodnjim rodovom, in je greh zoper zapovedi: Ne kradi! in Ne ubijaj! (2015a, 53)⁹

Papež priporoča tudi konkretne rešitve: zaščito porečja Amazonije, ki so pljuča sveta, in ohranjanje še drugih naravnih okolij (2015a, 23–24);¹⁰ pravico vsakega kmeta do lastne zemlje, da lahko vzdržuje svojo družino,

3 LS 127.

4 LS 159.

5 LS 129.

6 LS 124

7 LS 57.

8 LS 164.

9 LS 95.

10 LS 38.

kar zahteva razlastitev latifundijev in veleposestev (2015a, 54);¹¹ dostop do pitne in neoporečne vode, ker je od tega odvisno preživetje ljudi (2015a, 20–21);¹² prepoved selitve umazane proizvodnje v revne države, ker to samo povečuje njihovo gospodarsko odvisnost in naraščanje revščine. Nova gospodarska paradigma, ki jo predlaga, zahteva oblikovanje solidarnostnih oblik gospodarskih družb: zadrug, kooperativ, krajevno samooskrbo, soodlašanje zaposlenih, transparentnost poslovanja, prepoved korupcije, vzdržan razvoj, spremembo življenjskega sloga potrošništva in solidarnost (2015a, 94).¹³

V sklepnem poglavju opominja, da je potrebna etična in duhovna vzgoja mladih rodov, da bodo prepoznali probleme sonaravnega življenja in razvili odgovorno gospodarjenje z naravnimi in človeškimi viri. Okolijska vzgoja je tudi vzgoja k solidarnosti (2015a, 108).¹⁴ Ljudje moramo preobraziti svoja srca (2015a, 111–12).¹⁵ Da bi družba postala spet človečna, moramo na politični, gospodarski in kulturni ravni spet ovrednotiti ljubezen kot najvišje pravilo ravnanja (2015a, 116–17).¹⁶ Pri teološki utemeljitvi načela o neločljivem sobivanju narave in človeka se papež naslanja na Stuttgartski prevod Biblije, ki v zgodbi o stvarjenju razlaga božje naročilo Adamu in Evi drugače, kot ga doslej uveljavljen prevod, ki pravi »podredita si zemljo«. Ta formulacija ne ustreza sodobni ekološki zavesti, saj uveljavlja gospodovalen odnos človeka do narave. Stuttgartski prevod, zvest hebrejskemu izvirniku, se glasi »napravita korak na zemlji«. To pa odpira drugačno razumevanje človekovega odnosa do narave: človek naj bo skrben upravljavec zemlje, ne gospodovalec.

Papež Frančišek govori iz lastne življenjske izkušnje o uničevanju narave in nečloveškem izkoriščanju ljudi. V Južni Ameriki, tudi v Argentini je osebno videl, kako oblast sistematično uničuje naravno okolje domorodnih Indijancev in povzroča genocid. K oblikovanju stališč okrožnice *Laudato si'* je pritegnil zagovornike korenitih socialnih in družbenih

11 LS 97.

12 LS 30.

13 LS 180.

14 LS 210.

15 LS 218.

16 LS 231.

reform iz latinske Amerike in Afrike: ganskega kardinala Petra Turksona, predsednika papeškega sveta za pravičnost in mir, tudi brazilskega škofa Amazonije Ervina Kräuterja, ki velja za doslednega borca za ohranitev amazonskega gozda in staroselcev. (V porečju Amazonije je izsekanih že 40 odstotkov gozda in vlada načrtuje 60 novih zajezev in elektrarn.) Prosil pa je za njihove utemeljitve tudi znane teologe osvoboditve, ki sta jih prejšnja papeža utišala s prepovedjo delovanja v Cerkvi: Gutierrezza, Sobrina in Leonarda Boffa. Poznavalci Boffove teologije so odkrili, da je Frančišek v encikliko vključil prav njegove misli. S tem je posredno rehabilitiral tudi teologijo osvoboditve in njene avtorje. Taka gesta je značilna za papeža Frančiška, ki se izogiba pompozni dejanj, kar bi bila uradna izjava o njihovi rehabilitaciji. S tem se kritiki konservativcev ne izogne, niti se očitno noče, a prepreči še večje idejno razhajanje v Cerkvi. Kako nasproten odnos do teologije osvoboditve ima glede na prejšnja papeža, pojasnjuje intervju, ki ga je z Leonardom Boffom objavil za božič 2016 *Frankfurter Rudschau*. V njem pojasnjuje, kako ga je papež Frančišek zaprosil, naj mu pošlje pisne predloge za ekološko encikliko. Naročil mu je, naj jih pošlje argentinskemu veleposlaniku in ne njemu osebno, ker bi mu v vatikanski upravi zasegli pošiljko in je ne bi dobil. Na vprašanje, kaj bo na to sodelovanje rekel papež Ratzinger, je Frančišek odločno odvrnil: »Papež sem jaz!« Boff je tudi potrdil, da je papež Frančišek pristaš teologije osvoboditve, ki jo v Argentini imenujejo »teologijo zatiranega ljudstva«. Bil je učenec Jeana Carlosa Scanoneja, znanega teologa osvoboditve. Scanone je zavračal izraz revščina, ker postane v teološkem jeziku pobožen izraz in prikriva resnično stanje revnih in izkoriščanih. Zato je sprejel marksistično teorijo, ki govori o zatiranju kot političnem nasilju. (Po Gramscijevi teoriji je zatiranje politično dejanje.) Prav zato imajo kritiki papeža Frančiška za levičarja, marksista, ki je pretrgal s socialnim naukom predhodnih papežev Wojtyły in Ratzingerja, ki sta zaradi politične definicije revščine imela teologijo osvoboditve za trojanskega konja v Cerkvi in sta zato zatrla to gibanje v Latinski Ameriki. (Boff v Frank 2016) Res je, da je Frančišek prelomil s socialnim naukom in politiko predhodnih dveh papežev, a se je samo vrnil na stališče II. vaticanskega koncila. Vztrajno pa poudarja, da se mora socialni nauk Cerkve razvijati, reformirati v skladu z

duhom časa in da ni »večen«. Cerkev mora ohranjati kontinuiteto le v bistvenem, to pa so moralna načela, ki izvirajo iz evangelija, diskontinuiteto pa uveljavljati v prilagajanju razmeram. Prejšnja papeža pa sta preinterpretirala koncilski socialni nauk iz strahu pred spremembami, zato sta vztrajala pri stališču, da je tradicija Cerkve nespremenljiva tudi glede praktičnih rešitev socialnih in ekoloških problemov sveta. Frančišek je s svojim socialnim naukom in »politiko« gotovo napravil korenit prelom. Napravil pa je tudi idejni razkorak v hermenevtiki kontinuitete in poudaril teološko načelo, ki ga je uveljavljal že II. vatikanski koncil, namreč, da je Cerkev božje ljudstvo in edini njen voditelj Jezus Kristus. V tem kontekstu je razvidno, kako sta prejšnja papeža skušala obnoviti srednjeveško paradigmo o Cerkvi kot institucionalni moči in papežu kot božjem namestniku, zato absolutnem vladarju Cerkve in sveta. Nasprotovanje papežu Frančišku je torej razumljivo in prav tako naraščajoča delitev duhov v Katoliški cerkvi. Razgalja pa, koliko je Katoliška cerkev še vedno pogreznjena v srednjeveško paradigmo in verjetno še v večjem kot dvestoletnem zaostanku za razmerami v svetu, kar ji je očital pokojni milanski kardinal Carlo Maria Martini.

Odpor svetovne merkatokracije in finančne oligarhije do papeža je še opaznejši. 2. in 3. decembra lani je bil v Vatikanu posvet, ki ga je sklical papež Frančišek, soorganizirala pa ameriška medijska hiša Time Inc. Papež je namreč odklonil udeležbo na svetovnem forumu v Davosu, kjer se sestaja elita finančnih oligarhov. Poslal pa jim je pisni poziv, naj mislijo na revne množice sveta, ker se socialna neenakost strahotno veča, saj ima samo en odstotek bogatih Zemljanov v lasti več kot 50 odstotkov svetovnega bogastva. Želel je organizirati alternativno posvetovanje o vprašanju, kakšne so možnosti, da bi sedanji podivjani kapitalizem reformirali, da bi zagotavljal spoštovanje temeljnih človekovih pravic, ki vključujejo tudi socialne pravice, vključno s pravico do dela, in zagotavljal vzdržno gospodarstvo. Uredništvo revije *Time* je obljubilo, da bo referate svetovnih strokovnjakov in socialno čutečih menedžerjev velikih korporacij, ki so se posveta udeležili, objavilo v naslednjih številkah. Po izvolitvi Donalda Trumpa je nastal molk. Noben medij ne omenja več tega posveta. Ugiba se, da za to odločitvijo stoji katoličan, viden član Opus Dei, Stephen Kevin Bannon, vodilni

strateg Trumpove administracije iz ozadja, ki je vodil njegov volilni štab. »Steve« je nekdanji oficir mornarice, nato bankir v banki Goldman Sachs in predsednik desničarske medijske hiše Breitbart News Network. To pomeni, da je svetovna desnica, tudi katoliška, odločena ustaviti t. i. »levičarskega papeža« Franciška. Akcijo vodi sicer odstavljene, a še vedno vplivni ameriški kardinal Leo Burke, ki ga imajo za Trumpa v Katoliški cerkvi. Bil je nadškof in kardinal škofije Saint Louis v ZDA, papež Ratzinger ga je imenoval leta 2008 za prefekta apostolske signature (vrhovnega sodišča Katoliške cerkve), papež Francišek pa ga je upokojil leta 2014 in, tolažilno, imenoval za kardinala patrona malteškega reda. To imenovanje pa je povzročilo razkol v redu, ki je sicer konservativen ostanek iz srednjega veka. (Burke je tudi eden najvidnejših nasprotnikov dokumenta pastoralne sinode o družini *Amoris laetitia*.)

V ozadju teh pritiskov je moč merkatokratskega kapitalizma, ki hoče ohraniti svojo svetovno vladavino in še vedno drži poglavitne vzvode v vatikanski kuriji in kurijah bogatih pokrajinskih cerkva Katoliške cerkve. Ti konservativni katoliški krogi tudi niso opustili projekta rekatolizacije zahodnega sveta. Za to potrebujejo gospodarsko močno in politično vplivno cerkveno institucijo. Prepričani so, da bodo le z rekatolizacijo ohranili judovsko krščansko civilizacijo zahodnega sveta in preprečili obnovo socializma ter popolno sekularizacijo zahodne družbe. V tem kontekstu je mogoče razumeti, da se na plečih sedanjega papeža odvija oster boj za prihodnjo podobo Cerkve in usodo zahodne civilizacije ter sveta.

*

Radost ljubezni (Amoris laetitia – AL), 19. 3. 2016. Sinoda je bila deležna veliko nasprotovanj že med pripravo. Razburila je cerkveno vodstvo, ker je papež z razposlano anketo poizvedoval tudi o stališčih vernikov glede problemov sodobne družine. Pred samim začetkom sinode je nekaj kardinalov protestiralo proti nekaterim temam, ki bi obravnavale bolj človeško reševanje togih moralnih načel. Tudi med samo sinodo je predlog doživel odklanjanje večjega števila udeležencev sinode. Zato sinodalni dokument prinaša splošno izražena stališča in ne konkretnih določb. Ostala pa je jasno izražena nova smer razumevanja zakonske zveze, spolnosti in zakonske pastorale.

Najprej gre za bistven premik v razumevanju spolnosti oziroma za aktualizacijo koncilskega nauka o tem vprašanju. Spolnost je izraz pristne ljubezni med zakoncema in ne več izključno v službi rojevanja otrok. Starši z rojevanjem nadaljujejo božje stvariteljsko dejanje, zato je to akt posvečenja zakonskega življenja. »Bog sam je ustvaril spolnost.« (Franciscus 2016a, 91)¹⁷ »Šele strastna ljubezen, polna slasti, lahko simbolizira združitev človeškega srca z Bogom. Vsi mistiki so potrdili, da se nadnaravna in nebeška ljubezen bolj izrazi s podobami zakonske ljubezni kot s podobami prijateljstva, naklonjenosti do otroka ali predanosti neki stvari. In razlog za to je prav v njeni celovitosti.« (2016a, 87–88)¹⁸ Seveda spolnost ne more biti ločena od rojevanja, ker to vodi v zlorabo zakona. Toda pri moralnem vrednotenju metod uravnavanja spočetij je treba spoštovati dostojanstvo osebe (2016a, 55)¹⁹ pa tudi problem prenaseljenosti zemlje, ki terja načrtovanje rojstev. Hkrati pa dokument potrjuje temeljno moralno načelo cerkvenega nauka o prekinitvi nosečnosti: »Vrednost človeškega življenja je tako velika in pravica nedolžnega življenja otroka tako neodtujljiva, da nimamo pravice odločati o tem življenju, ki je vrednota samo po sebi in ne sme biti predmet v oblasti drugega človeka.« (2016a, 56)²⁰ To načelo utemeljuje kot nespremenljivo, a hkrati zavrača moralizem v presojanju sodobne spolne prakse in podajanju cerkvenega nauka o spolnem življenju: »Kristjani se ne moremo odpovedati obrambi zakona samo zato, da bi bili moderni ali zaradi občutka nemoči spričo moralne degradacije. Svet bi prikrajšali za vrednote, ki jih moremo in moramo prispevati. [...] Nič ne koristi prizadevanje, da bi norme uveljavili z močjo avtoritete. Od nas se pričakuje odgovoren in bolj velikodušen pristop.« (2016a, 25)²¹ »Priznati moramo, da je naš način, kako smo predstavljali krščanski pogled in kako smo obravnavali ljudi, v veliki meri povzročil stanje, ki ga danes obžalujemo.« (2016a, 26)²² Namesto avtoritarnega vcepljanja moralnih

17 AL 150.

18 AL 142.

19 AL 82.

20 AL 83.

21 AL 35.

22 AL 36.

norm mora pastorala prebuditi osebno vest človeka, ki je najvišji osebni moralni kriterij posameznika. Vest ljudi je treba oblikovati, ne pa jo skušati nadomestiti. (2016a, 26–27)²³

Dokument govori tudi o odnosu do različnih sodobnih partnerskih praks in o ustaljenih družinskih praksah (poligamija), značilnih za nekatere afriške in azijske družbe, kjer bi veljalo iskati bolj inkulturirane rešitve, ki upoštevajo krajevna izročila in izzive. Pri tem poudarja: »Čeprav je upravičeno, da zavrremo stare oblike tradicionalne družine, zaznamovane z avtoritarnostjo in celo z nasiljem, to ne bi smelo voditi k preziranju zakona, temveč k ponovnemu odkritju njegovega pravega smisla in k njegovi prenovi.« (2016a, 38)²⁴ Papeževa posebna skrb so zlorabljeni otroci in pri tem izrecno poudarja tudi spolne zločine v cerkvenih ustanovah: »Spolno izkoriščanje otrok je eden najbolj sprevrženih grehov današnje družbe [...] Spolna zloraba otrok je še bolj pohujšljiva, če se dogaja v okoljih, kjer bi morali biti deležni posebne skrbi in zaščite: v družinah, v šolah ter v krščanskih skupnostih in ustanovah.« (2016a, 32)²⁵

Izrecno se zavzema tudi za reševanje socialnih problemov. Poudarja, da so »brezposelnost in negotovi pogoji za delo vir trpljenja« (2016a, 18).²⁶ Predvsem pa opozarja, da danes družba »mladim ne omogoča ustvariti družine in so brez možnosti za prihodnost« (2016a, 28).²⁷ Zato poziva: »Država mora ustvariti [...] razmere, ki bodo mladim zagotovile prihodnost in jim pomagale pri osnovanju družine.« (2016a, 31)²⁸ Papež z vso prizadetostjo in pastirsko skrbjo spregovori o najbolj izrazitem zlu sodobnega sveta: o begunski krizi, migracijah zaradi vojn in podnebnih sprememb, o trgovini z ljudmi, prostituciji, trgovanju z organi zaradi revščine. Za odpravo tega zla ni dovolj karitativna pomoč, ampak nova gospodarska in socialna ureditev družbe, ki bo zagotovila, da bo ljudem v deželah njihovega izvora omogočeno dostojno življenje. Ko opozarja, da mora družba zaščititi otroke, ki živijo v revščini, v vojnah ali pa so

23 AL 37.

24 AL 53.

25 AL 45.

26 AL 25.

27 AL 40.

28 AL 43.

prisiljeni v begunstvo, poziva tudi k solidarnosti. »Rad bi poudaril, da je pozornost, posvečena beguncem in osebam s posebnimi potrebami, znamenje delovanja Duha.« Obkrat gre za »vzorčni primer, kako danes živeti logiko usmiljenja in vključevanja najšibkejših v družbo«. (2016a, 34)²⁹

S tem papež spet postavlja v ospredje svojo osnovno angažiranost za reševanje socialne krize sodobne svetovne družbe. Že v Buli o napovedi izrednega svetega leta *Obličje usmiljenja (Misericordiae vultus – MV)* papež opozarja: »Odprimo oči, da bomo videli bedo sveta.« (Franciscus 2015b, 18)³⁰ V apostolskem pismu *Usmiljenje in usmiljenja potrebna (Misericordia et misera – MM)* papež poziva: »Naučimo se deliti s trpečimi brati«. In opozarja, da ne bo na svetu »pravičnosti, ne socialnega miru, dokler bo Lazar ležal pred vrati naše hiše«. (Franciscus 2016b, 26–27)³¹

Novi vidiki pastoralne oskrbe družin prinašajo kar nekaj korenito novih poudarkov:

Nauk Cerkve je, da si zakonca sama podelita zakrament zakona, duhovnik pa ga v imenu Cerkve blagoslovi. Iz tega načela je treba izvajati pastoralno oskrbo krščanskih zakoncev. Zato je mogoče, da krščanski zakonec nekatoličan lahko ob poroki in določenih priložnostih, pomembnih za družino, sprejme evharistijo v Katoliški cerkvi. Dokument pa napravi še korak naprej in aktualizira stališče apostola Pavla iz 1. pisma Korinčanom: »Neveren mož je posvečen po verni ženi in neverna žena je posvečena po vernem možu«. Zato ugotavlja: »Ljubiti neverujočega zakonskega druga, ga osrečevati, lajšati njegovo trpljenje in z njim deliti življenje je v vsakem primeru pot posvečenja.« (Franciscus 2016a, 139)³² Iz tega načela je nujno potegniti sklep, da je pred Bogom veljavna tudi civilno sklenjena poroka, kar je sedanja praksa katoliške pastorale zanikala in so mnogi duhovniki celo spodbujali ločitev katoličana od ateista in samoumevno poroko s katoliškim partnerjem. Vsekakor je v tem videti napotilo, da je tovrstna praksa nedopustna in da bi veljalo to načelo urediti tudi po cerkvenem zakoniku.

29 AL 47.

30 MV 15.

31 MM 21.

32 AL 228.

Papež poudarja, da je ohranjanje zakonske zveze in zvestobe velika vrednota in kristjanova dolžnost. Hkrati pa razume, da v zakonski zvezi lahko nastanejo razmere, ki ne omogočajo več nikakršnega partnerskega ali družinskega življenja. V takih primerih »[...] je ločitev neizogibna. Včasih lahko postane neizogibna, če gre za to, da slabotnejšega zakonca ali majhne otroke zavarujemo pred hujšimi poškodbami, ki jih povzročajo nadutost in nasilje, poniževanje in izkoriščanje, zanemarjanje in ravnodušnost. Vendar je treba na ločitev gledati kot na sicer skrajno sredstvo [...]« (2016a, 147).³³ V skladu s tem načelom dokument uveljavlja tudi naslednje: »Kar zadeva ločene, ki živijo v novi zvezi, je pomembno, da jim damo čutiti, da so del Cerkev, da nikakor niso izobčeni [...], ker so vedno del cerkvenega občestva.« (2016a, 148)³⁴ To načelo pomeni veliko novost, saj je dosedanja pastoralna praksa zahtevala, da se morajo civilno poročeni ali na novo poročeni odpovedati spolnosti, če hočejo prejemati evharistijo. Papež tu uveljavlja, z njemu značilno duhovitostjo, evangeljski pogled, da je »usmiljenje nosilni steber, ki drži pokonci življenje Cerkev. [...] Cerkev ni carinska postaja« in duhovniki se ne smejo obnašati »kakor nadzorniki milosti [...]« (2016a, 190–91).³⁵ V 244. členu posinodalna apostolska pobuda priporoča, »naj bodo postopki za ugotavljanje ničnosti zakona dostopnejši in bolj prilagodljivi ter po možnosti povsem brezplačni« (2016a, 148–149).

Papež ponovno poudarja stališče II. vatikanskega koncila o nujnosti pozitivne spolne vzgoje na osnovi krščanskega etosa, »ki naj bo v skladu z napredkom psihološke, pedagoške in didaktične znanosti.« In poudarja: »Morali bi se vprašati, ali so naše vzgojne ustanove sprejele ta izziv.« (2016a, 168)³⁶ Posinodalna spodbuda je posvečena družini, to je zvezi moža in žene ter otrok. Zato o pastoralni istospolnih partnerskih zvez in problemih, ki zadevajo te zveze (npr. vprašanje posvojitve otrok), ne govori. Glede obravnave te problematike je bil velik odpor, zato je bila izločena iz sinodalnih razprav. V 251. členu pa poudarja, »da ni nikakršne osnove za analogijo med istospolnimi življenjskimi skupnostmi in Bož-

33 AL 241.

34 AL 243.

35 AL 310.

36 AL 280.

jim načrtom o zakonu in družini«, zato »zvez med istospolnimi osebami (ni mogoče) izenačiti z zakonom« (2016a, 153). Vendar se je papež v svojih govorih večkrat zavzel, da je v skladu s »pastoralnim usmiljenjem« treba posvetiti tudi tem osebam pastoralno skrb in zagotoviti pastoralno oskrbo. Predvsem pa, da jih je treba kot vsakega človeka obravnavati s spoštovanjem in braniti njihovo človeško dostojanstvo.

Odzivi na posinodalni dokument so bili različni. Podporo je doživel predvsem pri škofih tretjega sveta, v vatikanski kuriji pa pri kardinalu Kasperju. Še več je bilo nasprotnikov. Del kurije je hotel že med pripravo minirati sinodo. 13 kardinalov, udeležencev sinode, mu je izročilo pred začetkom sinode (5. oktobra 2016) protestno pismo, v katerem papežu očitajo, da je sinodo pripravil tako, da bodo sprejete sporne prakse. Poljski episkopat je javno zavrnil predloge in papeža Frančiška obtožil, da sprevrča cerkveni nauk o družini, ki ga je uveljavljal papež Wojtyła. Proti vključitvi razprave o pastoralni ločenih zakoncev, vprašanju ponovne zakonske zveze, predvsem pa proti odpiranju vprašanja o istospolnih skupnostih je 790.000 vernikov, na pobudo svojih škofov, podpisalo peticijo, naj se ta problematika izključi iz sinodalne razprave. Cerkev v nekdanjih socialističnih državah ostaja konservativna, kar je razumljivo, toda tudi v nekaterih afriških in azijskih državah. Da gre pri papeževih predlogih o pastoralni družine za razhajanja v doktrinarnih vprašanjih, je kardinal Gerhard Ludvig Müller, prefekt kongregacije za nauk vere, 5. septembra 2016, tik pred sinodo, na konferenci nemških škofov v Regensburgu izjavil, da zaradi teh razhajanj Cerkvi grozi razkol: »Zakramentalna narava poroke ne sme biti ogrožena. Pastoralna praksa pa naj se ravna glede na vprašanje človekovega odrešenja. Cerkev se ne more prilagajati svetu, ampak mora svet pridobiti za Boga.« To njegovo izjavo je bilo razumeti predvsem kot opomin, naj nemški škofje na sinodi ne odpirajo radikalnih stališč o novi pastoralni praksi. Nemški episkopat ni sledil temu pozivu iz pragmatičnosti, ker se zavedajo, da se mora Cerkev v sekularnem okolju prilagajati potrebam sodobnega človeka.

Najhujši napad je papež Frančišek doživel od osebnega tajnika škofa Georga Gänsweina – nekdanjega osebnega tajnika kardinala in papeža Ratzingerja, ki ga je na njegovo željo sprejel za tajnika tudi Frančišek. Lani maja je v predavanju na Gregoriani oporekal avtoriteti papeža Fran-

čiška z izjavo, da Frančišek in Benedikt predstavljata eno razširjeno Petrovo službo, ki jo trenutno izvajata dve osebi, Benedikt kontemplativno, Frančišek aktivno. Ratzinger po njegovem mnenju ostaja aktualen papež, samo umaknil se je iz službe, a papeške službe ni opustil. Gänswein je pojasnil tudi okoliščine izvolitve papeža Ratzingerja. Med izvolitvijo naj bi se odvijal oster spopad med pro-Ratzingerjevimi privrženci, ki jih je imenoval Sol Zemlje in anti-Ratzingerjevo strujo, imenovano po sv. Galenu, ki jo je imenoval mafijski klub. Ta smer je zahtevala izvolitev Bergoglia, da bi se izvedle nujne reforme in modernizacija Cerkve ter decentralizacija cerkvene uprave. Te izjave kažejo, da papež Ratzinger ali pa njegovi privrženci še vedno iz ozadja skušajo voditi Cerkev, da je torej Wojtyłov projekt katoliške restavracije še vedno živ. Vsekakor gre za očitno diskvalifikacijo papeža Frančiška, ki naj bi preprečila nadaljnjo reformo Katoliške cerkve.

Po objavi enciklike *Amoris Laetitia* so štirje kardinali javno zahtevali podrobnejša pojasnila, kako razumeti nove smernice družinske pastorale brez določil in kanonskih predpisov in kako jih izvajati. Papež naj bi dal le splošne odgovore, za kar je bil deležen javne kritike in celo sramotnja z objavo neprimernih plakatov. Gotovo je v tem problem. Če velja npr. teološko stališče, da je veljaven tudi civilno sklenjen zakon, kar je mogoče izvajati iz teološkega načela, da si zakonca sama podelita zakrament zakona – to je pomembno tudi za katoliško priznanje zakonske zveze med protestanti in kristjani različnih veroizpovedi, pri katerih zakramentalnega zakona ne poznajo –, je nujno to stališče uzakoniti tudi v cerkvenem zakoniku. Gotovo se papež Frančišek nedorečenosti nove pastorale zaveda, a želi z encikliko ohraniti vsaj načelno enotnost. Sinoda enotnih stališč pač ni dala. A s tem, ko je podal smernice nove pastorale in s tem tudi marsikatero novo teološko interpretacijo zakonske zveze, želi začrtati novo pot, ki se bo izoblikovala postopoma. Uveljaviti hoče predvsem stališče, da je nauk Cerkve vedno podvržen razvoju in sledenju novim življenjskim okoliščinam, pa tudi zagotoviti, da se stara praksa, ki ni imela pred očmi konkretnega človeka in življenja, ne bi vrnila v stare tirnice. Mentalitetnega zaostajanja konservativnih krogov, ki so še vedno vplivni, pa ne gre prisiljevati v novosti. Podobno je z napovedjo, da se bo v Katoliški cerkvi uveljavila tudi praksa

posvečevanja za duhovnike poročenih moških. Duhovniški celibat je cerkvena uredba, ki je smiselna v določenih okoljih in času. V skladu s tem je izjava kardinala Pietra Parolina, da gre pri celibatu za vprašanje cerkvene discipline, in ne za dogmo, zato jo je mogoče spremeniti zaradi pastoralnih potreb Cerkve. Z odlokom pa papež najbrž ne bo hotel, čeprav mnogi od njega to pričakujejo, da ne bi povzročil še hujšega vala nasprotovanja. Verjetno bo odločitev, kdaj in kje se taka praksa uvede, prepuščena lokalnim Cerkvam, ki želijo to možnost uvesti čim prej zaradi velikega pomanjkanja duhovnikov. V tem smislu je treba razumeti podporo te papeževe napovedi prav iz vrst latinoameriškega episkopata. Taka drža previdnosti in postopnosti kaže njegovo diplomatsko modrost. Potrjuje jo tudi zadnji sporazum z Ljudsko republiko Kitajsko, ki se je pripravljala na tajnih pogajanjih v Hong Kongu več kot tri leta, in zadeva imenovanje novih katoliških škofov na Kitajskem. Doslej si je to pravico jemala kitajska partija, po novem sporazumu pa ima papež pravico veta do imenovanja. To je velik korak k avtonomiji Katoliške cerkve na Kitajskem in zagotavljanju njene povezave s Svetim sedežem, saj utegne v prihodnosti postati ta cerkev najštevilnejša.

*

Odpira se vprašanje, ali je bil pontifikat papeža Frančiška dopuščen le kot manevar, ki naj zboljša ugled Katoliške cerkve in zato Frančišek reform ne more izpeljati, lahko jih samo nakazuje. Na to kaže tudi izjava pokojnega milanskega kardinala Martinija, ki je Bergoglio označil za pravega človeka, da prevzame vodstvo Cerkve, a je podvomil, da bo lahko izpeljal nujne reforme. Vprašanje je tudi, ali Ratzingerjeva struja še vedno obvladuje vatikansko oblast in preprečuje uresničevanje napovedanih reform? Toda kljub nasprotovanju je pontifikat papeža Frančiška uspešen že s tem, da je oživel duh II. vatikanskega koncila in usmeril Cerkev k reformiranju. Uvedel je nov slog vladanja, ker je prekinil z monarhično držo papeštva. Postavil je Cerkev v središče svetovnega dogajanja, ker je v ospredje postavil reševanje aktualnih družbenih, socialnih in civilizacijskih problemov. Vsaj načelno je s stališči in držo zakoličil novo smer in namesto rekatolizacije odprl pot novi evangelizaciji. Ker je prvenstvena skrb varuhov institucionalne moči Katoliške cerkve ohraniti

njeno vsaj navidezno enotnost, predvsem pa notranjo moč kot pogoj zunanje, je pričakovati, da bo njegovo delovanje vse bolj omejevano na simbolne geste in protokolarne dolžnosti. Toda cerkve tretjega sveta, kjer se katoliška vera širi in se tudi prenavlja v cerkev revnih, je po zaslugi Frančiška dobila samozavest, in bo prej ali slej sama odločala o svojem notranjem življenju. Za zahodni svet je tudi v Vatikanu prevladala ocena, da krščanstvo umira in da je edina možnost, da se ohrani v okviru malih občestev in gibanj. Zato se pastoralna aktivnost usmerja sem in s tem tudi v fundamentalistično ozkost. Katoliška cerkev v zahodnih družbah vse bolj boleha za sindromom geta. Za fasado baročne prijaznosti se torej odvija boj za ohranitev *ecclesiae militans* proti evangelijski podobi Cerkve, ki bi od spodaj gradila cerkveno življenje in v svetu vzpostavljala pravičnejši družbeni red.

Italijanski novinar Antonio Socci pritrjuje papeževim kritikom, da izvolitev Frančiška za papeža ni bila legitimna in da je Ratzinger še vedno veljaven papež. V *La Stampa* je podal analizo razmer v Katoliški cerkvi in trdi, da med katoličani v Italiji poteka prava medijska vojna med zagovorniki papeža Frančiška in Ratzingerja. Vsiljevanje le vloge vikarja papežu Frančišku to potrjuje in daje misliti, da se morda njegov pontifikat izteka.

Nedvomno pa je, da se s papežem Frančiškom začenja zaton konstantinskega obdobja Katoliške cerkve, če že ne končuje. Proces razgradnje monarhizma, papeškega absolutizma in katoliškega integritizma ne bo več mogoče zaustaviti. Cerkev bo vse bolj postajala občestvo vernikov, ljudstvo verujočih, ki želi v svetu ostvariti božje kraljestvo pravičnosti, miru, svobode, ljubezni, solidarnosti in dobrote, da bo luč človeštvu. Uveljavlja se načelo, da je edini poglavar Cerkve Kristus, hierarhični voditelji pa bodo vse bolj le službeni upravljavci cerkvenega občestva, in ne več božji namestniki. Cerkev bo postajala vse bolj le sol sveta, in ne vrhovna duhovna in politična moč, ki hoče obvladovati celotno osebno in družbeno življenje. Sekularizacija je tisti zgodovinski proces, ki onemogoča obnovo konstantinske paradigme krščanstva. S tem procesom pa se Cerkev vrača k izvornemu krščanstvu ali pa bo doživela nov zlom in bo na ruševinah sedanjih krščanskih cerkva vzniknilo novo evangelijsko krščanstvo. Ostaja le vprašanje, ali je sodobno krščanstvo sposobno v imenu človekovega dostojanstva sgraditi družbo pravičnosti, sožitja

in sonaravnega gospodarstva ali pa bo to zmogla neka druga religijsko kulturna paradigma. S tem pa bi tudi zahodna civilizacija zatonila v svoj konec. V sodobnem katolicizmu, tudi slovenskem, leži želo zla v tem, da hoče z močjo kapitala, političnim manipuliranjem s pomočjo avtoritarnih politik in z duhovnim nasiljem nad človekom obnoviti nekdanjo krščansko civilizacijo. Odpira se vprašanje, ali ni morda zlo te vizije v slepoti, ki ne more ali noče videti, da je povezava konstantinske države in cerkve pripeljala krščanstvo v današnjo globoko krizo in zahodno civilizacijo na rob njenega obstoja.

VIRI

- Franciscus, papež. 2015a. *Hvaljen, moj Gospod – Laudato si' (LS): okrožnica o skrbi za skupni dom*. [18. 6. 2015.] Ljubljana: Družina
- – –. 2015b. *Obličje usmiljenja – Misericordiae vultus (MV): bula o napovedi izrednega svetega leta*. [11. 4. 2015.] Ljubljana: Družina.
- – –. 2016a. *Radost ljubezni – Amoris laetitia (AL): posinodalna apostolska spodbuda*. [19. 3. 2016.] Ljubljana: Družina.
- – –. 2015b. *Usmiljenje in usmiljenja potrebna – Misericordia et misera (MM): apostolsko pismo*. [20. 11. 2016] Ljubljana: Družina.
- Frank, Joachim. 2016. »Leonardo Boff im Interview 'Papst Franziskus ist einer von uns'«. *Kölner Stadt-Anzeiger*, 25. december. Dostop 27. april 2017. <http://www.ksta.de/25372660>
- Seiterich, Thomas. 2015. »Nicht herrschen, sondern pflegen: Ein Gespräch mit dem Vordenker der Umwelt-Enzyklika, Bischof Erwin Kräutler«. *Publik-Forum* 12: 32–34. Dostop 27. april 2017. <https://www.publik-forum.de/Publik-Forum-12-2015/nicht-herrschen-sondern-pflegen>